

KAZIMIERZ DENEK
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ZESPÓŁ DYDAKTYKI OGÓLNEJ

Veritas in omnibus quaerenda est

Został powołany 16 września 2008 roku, zatem należy do najmłodszych Zespołów w strukturze Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Stąd jego efekty lokują się na poziomie *in statu nascendi*. Jest afiliowany w kierowanym przez dr hab. Annę Karpińską, profesora UwB Zakładzie Dydaktyki Ogólnej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. W momencie powoływania Zespół Dydaktyki liczył 21 osób. Obecnie może się poszczycić 57 członkami.

O przewodniczenie ZDO KNP poproszono prof. zw. dra hab. Kazimierza Denka, wieloletniego kierownika Zakładu Dydaktyki Ogólnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz członka Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, wybieranego na kolejne kadencje od 1981 roku. Na zastępcę przewodniczącego ZDO wybrano dr hab. Annę Karpińską, prof. UwB, kierownika Zakładu Dydaktyki Ogólnej Uniwersytetu w Białymstoku, a na sekretarza dr Katarzynę Borawską-Kalbarczyk z tegoż Zakładu. Ten sam skład prezydium ZDO KNP PAN utrzymano podczas posiedzenia konsultacyjnego Zespołu w ramach XXI Tatrzańskiego Sympozjum Naukowego Edukacja jutra (Zakopane, 23 czerwca 2015 roku).

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA DZIAŁANIA ZESPOŁU DYDAKTYKI OGÓLNEJ KNP PAN

Od początku powstania przyświeca mu dewiza: *we wszystkim szukać prawdy*, która stanowi motto tego sprawozdania. Opiera swe funkcjonowanie na takich zasadach, jak: pozapolityczność; otwartość; futurystyczne, prospektywne, holistyczne myślenie o oświacie, nauce i szkolnictwie wyższym; podmiotowy, partnerski, demokratyczny i oparty na wzajemnym szacunku do siebie stosunek wszystkich jego członków. Powstałe w dyskusjach kontrowersje staramy się rozwiązywać polubownie w oparciu o zasady bezstronności i neutralności.

W pracach Zespołu Dydaktyki Ogólnej wychodzimy z założenia, że przedszkola, szkoły i uczelnie, aby sprostać wymaganiom społeczeństwa wiedzy, muszą podporządkować swą aktywność nowemu rozumieniu edukacji, które odpowiada

realizacji zasad: ciągłości (ustawiczość kształcenia i wychowania), wielowymiarowości (wielostronne kształcenie obejmujące różne aspekty rzeczywistości społecznej, przyrodniczej, technicznej, kulturowej), interaktywności (ściślejszej więzi uczniów z rodzicami, nauczycielami, społecznością lokalną oraz pracowników naukowo-dydaktycznych ze studentami i otoczeniem zewnętrznym uczelni). Ponadto, iż istoty edukacji i jej celów na wszystkich jej poziomach (od przedszkola po uniwersytet oraz studia doktoranckie i podyplomowe) nie da się zrozumieć bez uprzedniego spojrzenia na procesy i zjawiska zachodzące w społeczeństwie i w świecie.

Nie przebiega ona poza nimi ani niezależnie od nich. Jest wręcz nieodłącznym składnikiem życia społecznego, które ogarnia globalizacja. Ta zaś skłania do rozwijania edukacji humanistycznej orientującej kształcenie, wychowanie na introcepcję, czyli wartości w tych procesach. Wartości są podstawową kategorią edukacji i nauk o niej. Odgrywają istotną rolę w życiu ucznia i studenta. Są wzorami i wzorcami w kształtowaniu ich osobowości i w poszukiwaniu sensu życia.

Podstawowym celem ZDO było i pozostaje nakreślenie horyzontu w najważniejszych kwestiach dotyczących kondycji i tożsamości edukacji i nauk o niej, zwłaszcza dydaktyki. Bez tych znaków orientacyjnych na widnokręgu nie wiedzielibyśmy, do jakiego wzorca dążymy. Nie można też konstruktywnie mówić o kształceniu i wychowaniu bez odpowiedzi na pytanie: kim jest człowiek, którego mamy kształcić i wychowywać? Istotne jest również pytanie: do czego kształcić i wychowywać? Trzeba zastanowić się, co poprawić w polskim systemie edukacji, co rozwijać, a z czego zrezygnować. Oznacza to wzięcie udziału w szerokiej dyskusji naukowej na temat kształcenia (nauczania i uczenia się) dzieci, młodzieży szkolnej i studenckiej oraz dorosłych w wymiarze teorii i praktyki wraz z nowymi kierunkami rozwoju edukacji i nauk o niej.

Wszystkim posiedzeniom ZDO przyświecało poszukiwanie konstruktywnych rozwiązań problemu, który można sprowadzić do troski o pozytywne rozstrzygnięcie pytań: co robić, żeby kształcić i wychowywać na wszystkich poziomach edukacji narodowej: ciekawiej, łatwiej, lepiej, kreatywniej, mądrzej? Co czynić, aby proces ten był nowoczesny, doskonalszy, szybszy, skuteczny, efektywny, a zdobyta w jego rezultacie wiedza, kompetencje i umiejętności zapewniały szkołom i uczelniom absolwentów twórczych, elastycznych, pomysłowych, zdolnych do podejmowania trafnych decyzji, czyli przydatnych w realiach XXI wieku, stale wzrastających wyzwań społeczeństwa wiedzy i zmiennego rynku pracy w skali kraju i Unii Europejskiej? Innymi słowy: jak kształcić dzieci, młodzież szkolną i studencką oraz dorosłych na miarę cywilizacji wiedzy i postępującej globalizacji w duchu mądrości, w wiedzy, doskonałości i skuteczności w działaniu; paidei rozwijania człowieczeństwa w polskim społeczeństwie, w oparciu o ukształtowane i sprawdzone przez wieki wartości, stosownie do wyzwań pierwszej połowy XXI wieku? Nie mniej ważnym celem kolejnych posiedzeń ZDO jest także szukanie odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób szkoły i uczelnie powinny reagować na potrzeby różnych odbiorców usług edukacyjnych w warunkach kształtującego się społeczeństwa wiedzy i opartej na niej gospodarki?

Staraliśmy się swoją aktywnością naukową reagować na wyzwania stawiane przez procesy transformacji systemowej w Polsce, zwłaszcza wynikające z reformowania oświaty, nauki i szkolnictwa wyższego. Dążyliśmy do bycia pomocnymi organom władz systemu edukacji narodowej i administracji publicznej oraz środowisku nauczycieli i pracownikom naukowo-dydaktycznym w rozwiązywaniu różnych problemów dotyczących wszystkich ogniw systemu edukacji. Byliśmy otwarci na wszystkich, których interesują te problemy. W rezultacie wiele naszych prac było – niczym sejsmograf – ustawiczną reakcją na pilne potrzeby edukacji i nauk o niej.

ZAKRES DZIAŁANIA ZESPOŁU DYDAKTYKI OGÓLNEJ

Aktywność merytoryczną Zespołu wyznaczają trzy podstawowe profile, tworzące swoistą trójjednię nauki-dydaktyki-praktyki:

- 1) profil: Dbałość o status dydaktyki wśród innych nauk pedagogicznych,
- 2) profil: Namysł nad kondycją dydaktyki jako przedmiotu akademickiego,
- 3) profil: Współpraca z praktyką edukacyjną.

W obrębie tak ukierunkowanej aktywności podjęliśmy wiele istotnych działań zmierzających m.in. do: integracji środowiska dydaktycznego, organizowania konferencji naukowych oraz upowszechniania ich efektów, diagnozowania kondycji dydaktyki i określenia tendencji rozwoju tej dyscypliny, inspirowania studiów i badań, aktywizacji ruchu intelektualnego, tworzenia międzyuczelnianych zespołów badawczych, promowania nowych prądów teoretycznych oraz innowacji dydaktycznych, popularyzowania idei projektów dydaktycznych, pełnienia funkcji doradczych (eksperckich), wspierania rozwoju młodej kadry naukowej, promowania działalności wydawniczej, utrzymywania więzi z praktyką edukacyjną, nawiązywania kontaktów z zagranicznymi ośrodkami akademickimi, wymiany doświadczeń i wzajemnego wsparcia merytorycznego i metodycznego dydaktyków ogólnych i szczegółowych, rozpoznania specjalności naukowej poszczególnych ośrodków dydaktycznych.

Jednym z priorytetów czynimy **przywrócenie na studiach pedagogicznych dydaktyce ogólnej należnego jej miejsca i nadanie właściwego sensu.**

Jednym z zasadniczych zarzewi słabości edukacji jest odstępianie od kanonu studiów pedagogicznych na rzecz rozdrabniania nauk o niej. W rezultacie tego podlegają one zbyt wolnemu rozwojowi, a równocześnie płacą za to zatamizowanymi specjalnościami i przesadną ekspozycją tego, co dają swoiste *szufladki*. Spróbujmy to prześledzić na przykładzie dydaktyki ogólnej. Zalicza się ją do najbardziej stabilnych, neutralnych wobec kontekstów społeczno-politycznych, ugruntowanych naukowo oraz zorientowanych teoretycznie i praktycznie subdyscyplin nauk o edukacji. Stanowi ona odzwierciedlenie doświadczeń społecznych i refleksji związanych z jej tożsamością, statusem naukowym oraz uwarunkowaniami metodologicznymi, psychologicznymi i filozoficznymi.

Dydaktyka ogólna wraz z pedagogiką ogólną, teorią wychowania i myślą pedagogiczną (historii doktryn pedagogicznych) tworzyła kanon studiów peda-

gogenicznych. Należała do przedmiotów konstytuujących trzon programu studiów przygotowujących nauczycieli dla wszystkich poziomów edukacji. Tymczasem najpierw w ramach przyznanej uczelniom autonomicznym znacznej swobody w kształtowaniu programu studiów zaczęto obniżać wymiar godzin wykładów i ćwiczeń na realizację tego przedmiotu. To niepokojące zjawisko zostało *usankcjonowane* prawnie w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 roku w sprawie *standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykulturowe oraz makrokierunki*. W standardach kształcenia dla kierunku studiów: pedagogika (na studiach pierwszego stopnia) pojęcie *dydaktyka ogólna* zostało zastąpione terminem *Teoretyczne podstawy kształcenia*. Nie oddaje on w pełni istoty i zakresu treści dotychczasowego przedmiotu studiów *dydaktyka ogólna*. Nie uwzględnia też jej aplikacyjnego charakteru. Rodzi to niebezpieczeństwo dalszego osłabiania przez tak pojmowaną *dydaktykę ogólną* jej refleksji ogólnopedagogicznej i rozluźnienia relacji między kształceniem i wychowaniem. Może to spowodować, że dydaktyka ogólna w nikłym zakresie będzie pełnić scalające i systematyzujące funkcje w stosunku do subdyscyplin pedagogicznych i dydaktyk szczegółowych. Nie służy to jej ani dyscyplinom i subdyscyplinom z niej się wyodrębniającym względnie osłabiającym z nią tradycyjne więzi¹. Pilnym zadaniem jest przywrócenie na studiach pedagogicznych należnego miejsca dydaktyce ogólnej i nadanie jej właściwego sensu².

POSIEDZENIA ZESPOŁU DYDAKTYKI OGÓLNEJ
KOMITETU NAUK PEDAGOGICZNYCH PAN

Odbywają się cyklicznie w ramach Augustowskich Spotkań Naukowych *Edukacja w dialogu i perspektywie* (dr hab. Anna Karpińska, prof. UwB), Tatrzańskich Sympozjów Naukowych *Edukacja jutra* (prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek), Wielkopolskich Forów Pedagogicznych *Ewaluacja i innowacje w edukacji* (dr hab. Jan Grzesiak, prof. UAM). Gromadzą one znaczną liczbę dydaktyków.

Podczas tych zebrań zajmowano się problematyką: aksjologii i teleologii w edukacji; skutecznością i efektywnością kształcenia; relacji uczestników procesu dydaktyczno-wychowawczego; tożsamości dydaktyki ogólnej, niepowodzeń szkolnych³; paradygmatami edukacji⁴; nowej kultury uczenia się; dydaktyki akademickiej⁵; podręcznika dydaktyki⁶; nauczyciela jako kierownika procesu

¹ T. Lewowicki, *Tradycja i współczesne przemiany dydaktyki*, [w:] *Współczesne kierunki modernizacji dydaktyki*, red. J. Pólturzycki, E.A. Wesołowska, Toruń 1993, s. 36–49.

² K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011, s. 167.

³ A. Karpińska, *Niepowodzenia edukacyjne – renesans myśli naukowej*, Białystok 2011 i 2013.

⁴ A. Sajdak, *Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej*, Kraków 2013.

⁵ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty*, Poznań 2011.

dydaktyczno-wychowawczego⁷; projektowania poprawy jakości kształcenia; parametryzacji; modernizacji, unowocześnienia i obiektywizacji kwalifikowania wiedzy uczniów/studentów (poznawania, kontroli, analizy i ewaluacji postępów, jakie czynią uczniowie/studenci w nauce).

DYSKURSY

ZDO KNP zorganizował na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM z udziałem pedagogów, dydaktyków, psychologów i glottodydaktyków z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Zielonogórskiego dyskursy poświęcone uniwersyteckiemu podręcznikowi akademickiemu prof. zw. dra hab. Czesława Kupisiewicza *Dydaktyka*⁸ i analizie wraz z oceną pewnej stagnacji rozwojowej dydaktyki ogólnej w kontekście monografii pióra prof. zw. dra hab. Józefa Półturzyckiego *Niepokój o dydaktykę*⁹ oraz książek prof. zw. dr hab. Danuty Klus-Stańskiej *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*¹⁰ i prof. zw. dra hab. Kazimierza Wenty *Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką*¹¹.

Wprowadzeniem do pierwszego dyskursu stała się recenzja podręcznika przygotowana przez przewodniczącego ZDO KNP¹². Przebieg dyskursu i jego konkluzje znalazły odzwierciedlenie w publikacji dr Małgorzaty Kabat z UAM¹³.

Podstawą do kilkugodzinnego dyskursu wokół *niepokojów o dydaktykę* stały się dłuższe wypowiedzi profesorów: K. Denka¹⁴ i J. Półturzyckiego. Natomiast w dyskusji zabrali głos nauczyciele (mgr W. Czaban, dr Ewa Czaja, mgr Danuta Hyżak, mgr B. Urbanek) oraz profesorowie: F. Bereźnicki, A. Ćwikliński, K. Denek, J. Grzesiak, W. Jamrożek, E. Kameduła, K. Kotlarski, M. Kozielska, I. Kuźniak, Z. Melosik, M.L. Pawelski, E. Piotrowski, W. Strykowski, K. Wenta, W.P. Zaczyński oraz doktorzy D. Ciechanowska i M. Kabat. Sprawozdanie z tego dyskursu opracował mgr Bogdan Urbanek, sekretarz i rzecznik

⁶ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka*, Kraków 2012.

⁷ K. Denek, *Nauczyciel. Między ideałem a codziennością*, Poznań 2012; K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*, Poznań 2011; J. Grzesiak, *Podstawy teorii i metodyki kształcenia praktycznego nauczycieli*, Konin 2010; H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Warszawa 2008; H. Kwiatkowska, *Tożsamość nauczycieli. Między anomią a autonomią*, Gdańsk 2005; J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Kraków 2011.

⁸ C. Kupisiewicz, *Dydaktyka*, Kraków 2012.

⁹ J. Półturzycki, *Niepokój o dydaktykę*, Warszawa 2014.

¹⁰ D. Klus-Stańska, *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Warszawa 2010.

¹¹ K. Wenta, *Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką*, Radom 2011.

¹² K. Denek, *Od podstaw dydaktyki ogólnej do dydaktyki*, „Nowa Szkoła” 2013, nr 4, s. 10–19.

¹³ M. Kabat, *Różne perspektywy oglądu dydaktyki jako obszaru dyskursu Zespołu Dydaktyki Ogólnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN i Zakładu Dydaktyki Ogólnej UAM w Poznaniu*, „Edukacja Humanistyczna” 2013, nr 1, s. 198–204.

¹⁴ K. Denek, *Dyskusja wokół dydaktyki*, „Nowa Szkoła” 2014, nr 2, s. 11–21.

prasowy Zarządu Krajowego Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych¹⁵.

Cztery kolejne dyskursy miały miejsce podczas zebrań otwartych Zespołu w ramach obrad konferencji naukowych pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych, a były to:

1) XII Wielkopolskie Forum Pedagogiczne „Ewaluacja i innowacje w edukacji” – Ślesin – Konin (5–7 maja 2014 r.) dyskurs nt. *Niepokój o dydaktykę – i co dalej?* Moderatorzy: prof. zw. dr hab. Kazimierz Denek, prof. zw. dr hab. Józef Pólturzycki, dr hab. Jan Grzesiak, prof. UAM.

2) XX Tatrzańskie Sympozjum Naukowe „Edukacja jutra” Zakopane (23–25 czerwca 2014 r.) dyskurs nt. *O kondycji polskiego uniwersytetu*. Moderator: prof. zw. dr hab. dr h. c. Kazimierz Denek.

3) XIII Wielkopolskie Forum Pedagogiczne „Ewaluacja i innowacje w edukacji” – Kalisz – Śmiełów (11–13 maja 2015 r.) dyskurs nt. *Konstruowanie narzędzi pomiaru dydaktycznego – co i jak dalej?* Moderatorzy: dr hab. Jan Grzesiak, prof. UAM i ks. prof. zw. dr hab. Janusz Mastalski.

4) XXI Tatrzańskie Sympozjum Naukowe „Edukacja jutra” Zakopane (22–24 czerwca 2015 r.) dyskurs nt. *Prakseodydaktyczne aspekty konstruowania narzędzi pomiaru skuteczności kształcenia w szkole i w uczelni*. Moderatorzy: dr hab. Anna Karpińska, prof. UwB i dr hab. Jan Grzesiak, prof. UAM.

Informacje o treściach i przebiegu tych dyskursów zostały zawarte w sprawozdaniach o konferencjach przedłożonych Komitetowi Nauk Pedagogicznych PAN jako instytucji sprawującej patronaty naukowe nad ww. konferencjami.

W czasie obrad VIII Augustowskiego Spotkania Naukowego *Edukacja w dialogu i perspektywie* (Augustów, 14–16 września 2015 r.), przewidywana jest kontynuacja dyskursów – tym razem nt. *W trosce o status dydaktyki jako nauki. Rozpoznanie „tożsamości” naukowej poszczególnych ośrodków dydaktycznych w szkołach wyższych*.

SPOTKANIA Z NAUCZYCIELAMI

ZDO KNP w swej aktywności sporo uwagi przywiązuje do kontaktów z nauczycielami szkół podstawowych, gimnazjów, techników i liceów. Wyrazem tego były trzy spotkania przewodniczącego ZDO KNP z nauczycielami szkół Tczewa i powiatu tczewskiego odbyte pod koniec pierwszej dekady kwietnia w latach 2012–2014 w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Janusza St. Pasierba w Tczewie. Podczas nich starano się wskazywać na rezerwy unowocześniania dydaktyki tkwiące w modernizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Nakłada to na nauczycieli obowiązek starannego przygotowania się do zajęć pod względem merytorycznym, metodologicznym, metodycznym i utylitarnym. Stanie się to możliwe, jeżeli każdy z nich będzie miał świadomość i odczuwał konieczność troski i dbałości, żeby jego lekcje były interesujące, reprezentowały

¹⁵ B. Urbanek, *Niepokój o dydaktykę*. www.psnt.edu.pl (dostęp 8.07.2015).

możliwie najwyższy poziom w aspekcie ich: celów, treści, metod, form i środków dydaktycznych. Chodzi m.in. o to, żeby nauczyciele w czasie swoich lekcji podejmowali próby odpowiedzi na takie pytania, jak: kto i kogo uczy? (uczestnicy procesu kształcenia, traktowani podmiotowo, w sposób partnerski i demokratyczny), w jakim celu to czyni? (wartości i cele lekcji); czego naucza? (stary dobór treści); jak to czyni? (metody); za pomocą czego naucza? (środki); gdzie się ono odbywa? (w klasie i poza ławką szkolną); jak ocenia się postępy uczniów w nauce (poznawanie, kontrola, analiza i ewaluacja efektów kształcenia). Zachęcano nauczycieli, żeby na swych lekcjach śmieiej nawiązywali do wartości i teleologii pedagogicznej znajdujących odzwierciedlenie w tworzeniu sytuacji aksjologicznych. Podobne spotkanie odbyło się 22 października 2014 roku z nauczycielami szkół Szczecinka, połączone z uroczystościami jubileuszu X-lecia Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych.

KONKLUZJA

Reasumując, należy podkreślić, że Zespół Dydaktyki Ogólnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN ma świadomość wyzwań i zadań pod adresem dydaktyki jako subdyscypliny pedagogiki w odniesieniu do wszystkich szczebli edukacji. Duże zaangażowanie grupy członków Zespołu wywodzących się z różnych ośrodków naukowych w kraju stwarza warunki ku temu, aby w obliczu wielu zagrożeń w edukacji dydaktyka ogólna w systemie nauk utrzymywała wysoki poziom naukowy i autonomię, co jest niezbędne dla ukierunkowywania naukowych i metodycznych działań teoretyków i praktyków na rzecz wysokiej jakości i skuteczności kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji, a także kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli.

